

■ Opgave 3 Meer onrust over minder sociale zekerheid (mens en werk en politieke besluitvorming)

tekst 3

Opluchting na sociaal akkoord

Van onze verslaggevers
Werkgevers, werknemers en kabinet
zijn het dinsdag in het Najaarsoverleg
eens geworden over langer werken,
bevriezing van de CAO-lonen en
5 **modernisering van de WAO. Minister-**
president Balkenende toonde zich na
afloop opgetogen. ‘Ik ben geweldig
blij. Dit is een belangrijk resultaat
voor de economie en de werkgelegen-
10 **heid.’**

FNV-voorzitter De Waal noemde het bereikte akkoord ‘noodzakelijk’, en ‘het minste van vele kwaden’. Minister De Geus van Sociale Zaken sprak van een
15 ‘historisch moment’. ‘Met dit akkoord

kan de economie opleven, is beheersing van de overheidsuitgaven mogelijk, kunnen pensioenfondsen zich herstellen en kan de verzorgingsstaat worden
20 hervormd.’

Het akkoord van de bonden en het kabinet behelst nu bevroering van de CAO-lonen in 2004, en een intentie van de vakbonden ook voor 2005 ‘de nullijn te naderen’. Werknemers krijgen in 2004
25 wel hun periodieke loonsverhoging. Ook zijn éénmalige uitkeringen, zoals winstdeling, mogelijk.

De bonden zijn bereid de CAO-lonen
30 ook in 2005 niet te laten stijgen als vóór

april 2004 bevredigende afspraken voor de zogenoemde levensloopregeling zijn gemaakt. Met het oog op dat overleg stelt het kabinet de afschaffing van de
35 belastingvoordelen voor VUT en prepensioen een jaar uit, tot 2006.

bron: de Volkskrant van 15 oktober 2003

(...)
Voor wat betreft de aanscherpingen van de WW hebben de vakbonden minder eisen kunnen verwezenlijken. Het
40 kabinet handhaaft de afschaffing van de zogenoemde vervolgitkering. (...)

tekst 4

Bonden laten afspraak over loonmatiging los

(ANP)
DEN HAAG, 25 JUNI. De vakbeweging acht zich formeel niet meer gebonden aan de afspraak met het kabinet en
5 werkgevers om de lonen volgend jaar nagenoeg te bevriezen. Dat blijkt uit een gezamenlijke verklaring van de vakcentrales FNV, CNV en MHP, die vandaag voorafgaand aan een overleg
10 met werkgevers is vrijgegeven.

De vakbeweging wijst erop dat de loonmatiging vorig jaar in het Najaarsakkoord is afgesproken onder de voorwaarde dat er in april overeenstemming
15 zou worden bereikt over de leeftijd waarop werknemers mogen stoppen met werken voor hun 65ste. "Dat is niet

bron: NRC Handelsblad van 25 juni 2004

gelukt en aangezien april inmiddels voorbij is, gaat dat ook niet meer
20 lukken. Daarom achten wij ons vrij de loonruimte in 2005 te bepalen die ons juist lijkt", aldus FNV-voorzitter L. de Waal.

Vorige maand mislukte het voorjaarsoverleg tussen kabinet, werkgevers- en werknemersorganisaties. Zij konden het niet eens worden over de VUT, prepensioen en een nieuwe spaarregeling voor verlof.
25

Bovendien is de vakbeweging geïrriteerd dat het kabinet niet het volledige advies van de SER heeft overgenomen over hervorming van de WAO.
30

tekst 5

De Geus blokkeert stijging CAO-lonen

DEN HAAG (ANP) - CAO's waarin loonstijgingen worden afgesproken, zullen niet meer algemeen verbindend worden verklaard.
5 **Minister de Geus van Sociale Zaken heeft besloten vanaf 1 november CAO's alleen selectief algemeen verbindend te verklaren.**

Dit blijkt uit een brief die de minister
10 dinsdag naar de Tweede Kamer heeft gestuurd. De Geus zet met de brief het voornemen van het kabinet om in een besluit. (...)

De vakcentrale CNV zal, zoals het
15 eerder aankondigde, een klacht indienen bij de internationale arbeidsorganisatie ILO, zei CNV-bestuurder Rienk van

Splunder dinsdag. "De Geus zegt dat hij het besluit heeft genomen na het horen
20 van de werkgevers en werknemers. Maar MKB Nederland en de drie vakcentrales hebben het voorstel unaniem afgewezen en werkgeversorganisatie VNO-NCW heeft bedenkingen", stelt Van Splunder.

De minister zet er vaart achter,
25 concludeert FNV-bestuurster Agnes Jongerius. "Wij hebben vorige week nog negatief geadviseerd maar De Geus gaat als een eigenheimer door."

De vakcentrale FNV verwacht dat de
30 minister bij de behandeling van het besluit in de Tweede Kamer nog wel op tegenstand stuit.
"Hij heeft veel uit te leggen aan de
35 Kamer, zoals bijvoorbeeld het negatieve

advies van de werkgevers dat hij naast zich neerlegt. Dit is een historische misstap.” (...)

In de Tweede Kamer steunen de
40 regeringspartijen het besluit van De Geus. Voor CDA-Kamerlid Verburg is het besluit het logische gevolg van het mislukken van het voorjaarsoverleg en het opzeggen van het najaarsakkoord.
45 De VVD is principieel al kritisch over

bron: De Telegraaf van 10 augustus 2004

het algemeen verbindend verklaren van CAO's. Oppositiepartijen lieten in juni al weten dat ze tegen de plannen van De Geus zijn.

50 MKB-Nederland vindt dat er “ten principale” nooit sprake mag zijn van politiek selectief ingrijpen in CAO-afspraken via de algemeen verbindend verklaring.

tekst 6

CDA neemt gok met harde lijn tegen vakbeweging

Yvonne Doorduyn en Raoul du Pré

In de zomer van 2002 knepen ze bij de vakbeweging nog in hun handen toen ze hoorden wie de nieuwe minister van
5 Sociale Zaken werd. “Oud-vakbondsman Aart Jan de Geus kent als geen ander het spel tussen werkgevers, vakbeweging en kabinet”, wist CNV-voorzitter Doekle Terpstra. Twee jaar later staat De Geus
10 te boek als spelbreker, zijn de relaties met de bonden sinds lang niet zo slecht geweest en staat De Geus model voor de worsteling van het CDA met zijn sociale gezicht. Wat beweegt de minister? (...)

bron: de Volkskrant van 13 augustus 2004

15 Maar zijn besluit van deze week om CAO's waarin loonsverhoging wordt afgesproken niet langer algemeen bindend te verklaren, is een frontale aanval op het bestaansrecht van de
20 vakbeweging. (...)

Partijleider André Rouvoet van de ChristenUnie, die zich graag profileert als het kleine sociale broertje van het CDA, legde onlangs de vinger op de
25 zere plek. “Waar is de christelijk-sociale vleugel van het CDA toch gebleven?” (...)

tekst 7

Referendum over vutplannen kabinet

Van onze politieke redactie.

**Den Haag - Er komt een landelijk referendum over het prepensioen. De oppositiepartijen PvdA, GroenLinks en SP en de vakbonden FNV, CNV,
5 MHP beginnen vanaf vandaag met de voorbereiding van een volksraadpleging.**

Ze willen zo de druk op het kabinet verhogen en desnoods met behulp van
10 honderdduizenden Nederlanders voorkomen dat de fiscale steun voor vut en prepensioen echt wordt geschrapt.

bron: Algemeen Dagblad van 5 oktober 2004

VVD-fractie leider Van Aartsen gaf gisteravond tijdens een partijbijeenkomst geen krimp: “De VVD gaat niet overstag na het eerste zuchtje tegenwind.”

Hij noemde de opkomst op het Museumplein zaterdag ‘indrukwekkend’, maar
20 zei ook: “Niet de straat regeert.” Nu een handreiking van het kabinet uitblijft, grijpen de bonden en oppositiepartijen de mogelijkheid van een referendum om hun zin te krijgen.

tekst 8

Sociale partners bereiken akkoord tijdens nachtelijk overleg

Vervroegd pensioen is toch gered

Door een onzer redacteuren
DEN HAAG, 6 NOV. Vervroegd
pensioen blijft mogelijk voor mensen
vanaf 63 jaar. Het kabinet verruimt
verder de levensloopregeling waarin
5 werknemers fiscaal voordelig kunnen
sparen om verlof op te nemen of om
nog eerder te stoppen met werken.
Hierover hebben werkgevers,
vakcentrales en het kabinet afgelopen
10 nacht een sociaal akkoord bereikt.

Behalve over vervroegde pensionering
en verlofsparen zijn in het akkoord ook
afspraken gemaakt over de WAO en de
hoogte van loonstijgingen. De loonstij-
15 gingen zullen het komende jaar ‘uiterst

terughoudend’ zijn, beloofden de
vakbonden.

Hiermee is een einde gekomen aan
weken van stakingen en acties en maan-
20 den van stilgelegd overleg. (...) In het
vannacht overeen gekomen akkoord nemen
de partijen het advies over dat de SER
eerder dit jaar over de WAO schreef.
25 Hierin krijgen ook arbeidsongeschikten
die een kleine kans hebben op herstel een
volledige uitkering. Die uitkering is
minimaal 70 procent van het laatstverdiende
loon. Alleen mensen onder de vijftig jaar
30 worden opnieuw gekeurd volgens strengere
criteria dan de huidige. (...)

bron: NRC Handelsblad van 6 november 2004

tekst 9

Toespraak van minister mr. A.J. de Geus van Sociale Zaken en Werkgelegenheid bij de opening van de tweedaagse Europese conferentie ‘Working fathers, caring men’ op 24 september 2004 in Rotterdam.

(...)

Om mannen en vrouwen te helpen werk met andere taken te combineren, heeft het
kabinet in Nederland het wetsvoorstel levensloop ingediend. Doel is een
evenwichtige verdeling van leren, werken, zorgen en rusten gedurende de hele
levensloop mogelijk te maken. Op basis van keuzevrijheid. Met meer vrijheid om
5 naar eigen inzicht en naar eigen behoeften te sparen voor verschillende vormen van
verlof gedurende de loopbaan.

(...)

Ik hoop met de levensloopregeling ook een cultuurverandering teweeg te brengen.
Namelijk dat het normaal wordt dat we in de toekomst langer doorwerken. Degenen
die daar nu te hoop tegen lopen, zou ik erop willen wijzen dat ze door de
10 levensloopregeling straks meer tijd met hun kinderen kunnen doorbrengen. Dat is
toch aantrekkelijker dan pas over 25 jaar met de kleinkinderen de schade in te
halen?

(...)

bron: website van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid;
<http://home.szw.nl/>

Opgave 3: Meer onrust over minder sociale zekerheid (mens en werk en politieke besluitvorming)

Bij deze opgave horen de teksten 3 tot en met 9 uit het bronnenboekje.

Inleiding

foto 1

Demonstratie op het Museumplein te Amsterdam. Opgeroepen door de vakcentrales onder het motto “Nederland verdient beter”. Deze demonstratie vond plaats op 2 oktober 2004. Ze was de grootste in Nederland gehouden demonstratie sinds 1983.

bron: foto <http://www.nederlandverdientbeter.nl/>

Deze opgave gaat over de voorgeschiedenis en de gevolgen van de grootste demonstratie die de vakcentrales in de recente jaren in Nederland organiseerden. De centrales kregen op 2 oktober 2004 volgens een schatting van de vakbonden 300.000 mensen in beweging om te protesteren tegen het kabinetsbeleid. De vakcentrales en de overheid konden het niet eens worden over de ontwikkeling van lonen, de regelingen voor de oude dag en de uitkeringen. Minder dan een jaar voor deze demonstratie werden er nog afspraken gemaakt zonder al te veel problemen (tekst 3), maar in het voorjaar en de zomer van 2004 liepen de spanningen zodanig op (tekst 4, 5 en 6) dat ze aanleiding gaven tot deze grote demonstratie. Oppositie in de Tweede Kamer en vakcentrales overwogen daarna om een ongebruikelijk middel – een landelijk referendum – in te zetten (tekst 7). Uiteindelijk kwam het overleg tussen kabinet en werknemers- en werkgeversorganisaties weer op gang en dit resulteerde in een nieuw sociaal akkoord (tekst 8). Tekst 9 bevat een gedeelte van een toespraak van minister De Geus van Sociale Zaken over de levensloopregeling, een alternatief voor het vervroegd pensioen.

Deze opgave begint met een artikel (tekst 3) uit oktober 2003 waarin *de Volkskrant* meldt dat er opluchting is bij het kabinet vanwege het tot stand komen van een sociaal akkoord.

Lees tekst 3.

In tekst 3 zegt minister-president Balkenende dat hij geweldig blij is met dit akkoord en minister De Geus denkt hiermee de verzorgingsstaat te kunnen hervormen (regels 19-20).

- 5p 15 Leg uit – met gebruikmaking van een ander citaat uit tekst 3 – dat dit sociaal akkoord afspraken bevat die effect hebben op het functioneren van de verzorgingsstaat. Begin je antwoord met een omschrijving van het begrip verzorgingsstaat.

Eindexamen maatschappijleer havo 2006-I

Afspraken met betrekking tot werk kunnen gaan over verschillende aspecten van arbeid zoals de arbeidsinhoud, de arbeidsverhoudingen, de arbeidsvoorwaarden of de arbeidsomstandigheden.

In tekst 3 staan afspraken waarover in het najaarsoverleg van 2003 een sociaal akkoord is bereikt.

- 1p **16** ■ Waarover gaan die afspraken die in het akkoord staan?
- A arbeidsinhoud
  - B arbeidsomstandigheden
  - C arbeidsverhoudingen
  - D arbeidsvoorwaarden

Minister De Geus ziet verschillende voordelen in dit akkoord waaronder de mogelijkheid om met dit akkoord de verzorgingsstaat te hervormen (regels 19-20 van tekst 3).

Dat hervormingen volgens het kabinet nodig zijn, komt onder andere omdat het kabinet meent dat de verzorgingsstaat onbetaalbaar dreigt te worden.

- 2p **17** □ Leg uit hoe dit akkoord volgens het kabinet bijdraagt aan het oplossen van het probleem van de onbetaalbaarheid van de verzorgingsstaat.

Het kabinet-Balkenende II (CDA, VVD, D66) wil met een groot aantal maatregelen de verzorgingsstaat hervormen. Het kabinet verdedigt zijn maatregelen mede op basis van christen-democratische en liberale uitgangspunten.

- 2p **18** □ Met welke christen-democratische uitgangspunten kan het kabinet zijn hervormingsplannen rechtvaardigen? Noem er twee.

Voor werknemers betekent dit akkoord bevrozing van hun lonen (regels 21-25). Dit lijkt niet in hun belang: ze gaan er in koopkracht op achteruit.

- 2p **19** □ Leg uit welk belang de werknemers op de langere termijn toch hebben bij bevrozing van de CAO-lonen.

Lees tekst 4.

In tekst 4 komen de begrippen de *vakbeweging* en de *vakcentrales* voor. In tekst 3 wordt gesproken over de *bonden*. De vakbeweging bestaat uit vakcentrales en bonden. Bij het totstandkomen van de lonen spelen de vakcentrales en de bonden een verschillende rol.

- 2p **20** □ Leg uit wat doorgaans de rol van de vakcentrales en wat de rol van de vakbonden is bij het totstandkomen van afspraken met de werkgevers over de loonontwikkeling.

De vakbeweging was geïrriteerd vanwege het niet overnemen van een SER-advies over hervorming van de WAO (regels 30-34 van tekst 4).

- 4p **21** □ Leg uit waarom de vakbeweging juist aan dit SER-advies veel waarde hechtte. Ga in je antwoord uit van de samenstelling van de SER.

Lees tekst 5.

Het is gebruikelijk dat de minister van Sociale Zaken CAO's algemeen verbindend verklaart. Dat minister De Geus dat nu weigert, maakt de vakbeweging woedend.

- 2p **22** □ Leg uit waarom het algemeen verbindend verklaren van CAO's voor de machtspositie van de vakbeweging erg belangrijk is.

De overheid vervult op sociaal-economisch gebied drie verschillende rollen. Eén daarvan is de rol van werkgever.

- 4p **23** □ Welke twee andere rollen van de overheid op sociaal-economisch gebied herken je in de teksten 4 en 5? Noem die twee rollen en verwijfs bij elk naar een bijbehorend citaat.

Eindexamen maatschappijleer havo 2006-I

De vragen 24 tot en met 33 gaan over politieke besluitvorming.

Bij deze vragen horen de teksten 5 tot en met 9 uit het bronnenboekje.

Het plan van de minister om het algemeen verbindend verklaren van CAO's in te zetten als middel om beleid te maken, is omstreden. Agnes Jongerius van de FNV verwachtte tegenstand in de Tweede Kamer (regels 30-33 van tekst 5).

- 3p **24** Van welke formele controlemiddelen kan de Tweede Kamer in dit geval gebruikmaken? Noem er drie.

Lees de regels 39 tot en met 49 van tekst 5.

De VVD is principieel kritisch over het algemeen verbindend verklaren van CAO's. In het verleden heeft deze partij voorstellen gedaan om deze regeling af te schaffen. De PvdA wil deze regeling juist handhaven.

- 2p **25** Noem van beide partijen een uitgangspunt dat hun verschillende opvatting over het algemeen verbindend verklaren van CAO's verklaart.

Lees tekst 6.

André Rouvoet van de ChristenUnie vroeg zich af waar de christelijk-sociale vleugel van het CDA gebleven is (regels 25-26 van tekst 6).

- 1p **26** Naar welk christen-democratisch uitgangspunt verwees Rouvoet met zijn vraag?
- 1p **27** Tot welke politieke stroming behoren zowel het CDA als de ChristenUnie?

Lees tekst 7 en zie tekst 5.

Kabinet en vakbeweging kozen elk voor een zogeheten ramkoers. Het gaat er dan om wie het sterkste is.

- 4p **28** Geef uit tekst 5 twee machtsbronnen die het kabinet in zijn conflict met de vakbeweging kan inzetten en geef uit tekst 7 twee machtsbronnen waaruit de vakbeweging in deze situatie kan putten.

Vakbonden en kabinet overlegden niet meer. Zij hadden de onderhandelingstafel ingeruild voor de media waarin zij over en weer elkaar de schuld gaven van het mislukken van het overleg.

Zie tekst 7.

De oppositiepartijen in de Tweede Kamer en de vakbeweging kwamen met het plan een referendum te houden. Regeringspartij D66 gaf te kennen dat ze de uitslag van een referendum als bindend zou beschouwen.

- 2p **29** Leg uit waarom juist D66 de uitslag van een referendum als bindend wil beschouwen voor verdere besluitvorming door regering en parlement.

Het referendum over de vut-plannen van het kabinet is niet doorgegaan. Ruim een half jaar later is er wel een referendum gehouden, maar over een geheel ander onderwerp. Op 1 juni 2005 konden de burgers zich uitspreken of ze vóór of tegen de Europese grondwet waren. Een meerderheid (bijna 62 procent) van de Nederlandse kiezers die zijn opgekomen, heeft de Europese Grondwet toen afgewezen.

- 2p **30** Vind je het houden van een referendum wel of niet een goed aanvullend middel van besluitvorming? Geef twee argumenten die je mening ondersteunen. (N.B. De argumenten 'het organiseren kost te veel geld' of 'het vertraagt het besluitvormingsproces' tellen niet mee.)

Vakcentrales zijn belangengroepen. Politieke partijen en belangengroepen verschillen van elkaar in hun rol in de politieke besluitvorming.

- 4p **31** Noem twee verschillen tussen politieke partijen en belangengroepen in het politieke proces.

Eindexamen maatschappijleer havo 2006-I

Terugblikkend op het conflict tussen vakcentrales en het kabinet over vervroegd pensioen en WAO kun je zeggen dat vooral de positie van oudere werknemers in het geding was. Dit hing samen met het probleem van de vergrijzing. Op de website van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport stond op 16 januari 2005 het volgende:

“In 2030 zijn ongeveer vier miljoen Nederlanders ouder dan 65 jaar. Dat is bijna een kwart van de bevolking. Op dit moment is ongeveer veertien procent van de bevolking ouder dan 65.”

Een demografische ontwikkeling in de samenleving zoals de vergrijzing, is van invloed op de politieke besluitvorming in Nederland.

- 2p **32** Met welk begrip wordt in het systeemmodel van politieke besluitvorming een verschijnsel als vergrijzing aangeduid?

Lees tekst 9.

Je kunt het proces van politieke besluitvorming beschrijven volgens de begrippen van het systeemmodel. Het kabinet heeft het wetsvoorstel Levensloop ingediend (zie regel 2 van tekst 9).

- 2p **33** Welk begrip van het systeemmodel is hierop van toepassing? Leg uit waarom.

De vragen 34 tot en met 36 gaan over mens en werk en vraag 37 gaat over de benaderingswijze van het vak maatschappijleer.

Bij deze vragen horen de teksten 3 tot en met 9 uit het bronnenboekje.

De Nederlandse besluitvorming op sociaal-economisch gebied wordt wel aangeduid met de term ‘poldermodel’.

- 4p **34** In welke teksten herken je voorbeelden van het poldermodel? Noem die voorbeelden. Beschrijf eerst wat de term poldermodel inhoudt.

Lees tekst 9.

Het kost kennelijk moeite om mannen zover te krijgen dat ze hun deel van de huishoudelijke arbeid gaan verrichten. Dat zal, zo wordt verondersteld, te maken hebben met de lage maatschappelijke waardering van huishoudelijk werk.

- 3p **35** Geef drie factoren die van invloed zijn op de relatief lage maatschappelijke waardering van huishoudelijk werk.

Zie tekst 9.

Een persoon zal gedurende zijn/haar leven steeds meer en verschillende sociale rollen vervullen. Er kan gesproken worden van fragmentering van sociale rollen.

- 2p **36** Wat is een sociale rol? Noem twee voorbeelden van sociale rollen die iemand in zijn/haar leven kan vervullen en waarop de levensloopregeling van toepassing kan zijn.

Zie de teksten 8 en 9.

Het vraagstuk van *het al dan niet langer doorwerken na de leeftijd van 65 jaar* is een complex vraagstuk, waarin je zowel politieke, sociale, economische als culturele aspecten kunt herkennen. De verschillende benaderingswijzen van maatschappijleer helpen verschillende aspecten van een probleem te onderzoeken.

Drie bekende benaderingswijzen zijn: de politiek-juridische, de sociaal-economische en de sociaal-culturele benaderingswijze.

- 3p **37** Formuleer bij elke benaderingswijze een vraag over het vraagstuk van langer doorwerken na 65 jaar op basis van de teksten 8 en 9.